

Två decenniers kyrkomusikalisk utveckling i svenska Finland.

Tankar inför den tredje allmänna kyrkomusikfesten.

I anledning av den Tredje allmänna svenska kyrkomusikfesten, som hölls i Helsingfors 6—8 juni 1947, kan det vara av intresse att kasta en återblick på den kyrkomusikaliska utvecklingen i svensk-Finland under de senaste tjugo åren. Utvecklingens historiska förlopp må denna gång lämnas därhän. Vi skola här göra ett försök att på grundval av den kyrkomusik, som under sagda tid sett dagen, söka visa huru stilidealet småningom förändrats. Icke så, att en ny kyrkomusikstil i detta nu skulle föreligga i sin slutliga utformning — detta har icke ens skett i de länder, vilka inneha en ledarställning på kyrkomusikens område. — Tendensen är dock tydlig även i vårt land och framtiden får utvisa huruvida de löften den nya stilen synes utlova, kunna infrias.

Den av Finlands svenska kyrkosångsutskott utgivna serien kör-sånger »Kyrkokörernas repertoar» är ett utmärkt studiematerial för den stilhistoriskt intresserade. Tills dato ha nio häften sett dagen, det första utgivet till kyrkosångfesten i Helsingfors 1928, det senaste till sommarens kyrkomusikfest. Det urval dessa kompositioner representera återspegla i stort sett stilidealet vid den tidpunkt respektive häften utgivits.

Utvecklingen kan i vårt land uppvisa samma grunddrag som i det övriga Norden samt Tyskland, dock så att de nya strömningarna här senare än annorstädes fått mark under fötterna. Måhända har vårt lands perifera läge ävensom den för vårt folk typiska konservatismen bidragit härtill. Då romantiken som stilriktning hade spelat ut sin roll stod man inför problemet att finna ett uttryck för den nya uppfattningen. Man ville skapa en ny stil men kunde icke göra det. Det är emellertid märkligt, att den belackade gamla romantiken skulle visa vägen. Denna stilriktning hyste ett svärmiskt intresse för medeltiden. På det kyrkomusikaliska området betydde detta en återupptäckt av *Palestrina*, *Orlando di Lasso*, *Vittoria* m. fl. Men man stannade icke därvid. Intresset för äldre musik var väckt. De förklassiska mästarnas verk kom åter till heders. I dessa gamla mästares kompositioner fann den nysakliga oppositionen sitt ideal. Men de klassiska fäderna samt

på många håll även den gregorianska sången utövade jämväl en befruktande inverkan på saklighetens egen skaparkraft. Sålunda uppkom en ny kyrkomusikalisk stil, om vilken det än så länge är vanskligt att fälla något slutomdöme. Den är alltfort i vardande. Liksom varje pionjärbete har även den nya sakligheten sina ytterlighetsriktningar. Man har stundom svårt att värja sig för intrycket, att den våldsamma reaktionen mot det subjektiva lett till motsatt ytterlighet, till ett torrt teoretiserande. Den splittrade tid vi nu leva i har säkerligen icke heller förmått skänka nysakligheten det stöd den under brytningstiden så väl behövt. Stilen är ännu på många håll famlande och sökande. Erkännas måste emellertid, att redan nu värdefulla kompositioner i nysaklig stil, sett dagen.

Den ovan skisserade utvecklingslinjen äger även sin tillämpning på det urval hymner och sånger för kyrkligt bruk »Kyrkokörernas repertoar» representerar. Det första häftet, som redigerades av en privatperson, upptager körsättningar av *Bach*, *Beethoven* samt inhemska finska kompositörer. Det förklassiska arvet finnes här representerat blott i form av bearbetningar av *Klemetti*. KR II innehåller för första gången en 1600-talsmästare, *Rosenmüller*. De följande häftena upptaga *Palestrina*, *Walther*, *Pachelbel*, *Frederici* m. fl. Den evangeliska kyrkomusikens störste under 1600-talet *Heinrich Schütz*, är representerad med en komposition i KR IV och förekommer därefter i var och en av de följande samlingarna. Av inhemska svenska kompositörer äro *Carlsson*, *Sundberg*, *Pettersson* samt *Palmgren* m. fl. företrädda i de tidigare häftena, medan *Salonen* för första gången förekommer i VI häftet. Det är emellertid först senare *Salonen* utvecklat den cantus firmus-stil som blivit honom egen. Koralmotetten, en koralmelodis imitatoriska behandling för kör, är den form han företrädesvis nyttjar. *Salonen*s körproduktion representerar en sund form av kyrkomusikalisk saklighet. Den har sin fasta förankring i den objektiva evangeliska koralen, och är sålunda fri från all falsk känslsamhet.

KR IX, det till sommarens sångfest utkomna häftet innehåller bl. a. en komposition av den unga kyrkomusikern *Stenius*. Här presenteras en stil, som tidigare icke kommit till användning hos oss. Om *Salonen* är representant för den koralbundna stilen har *Stenius* uteslutande ägnat sig åt den fria motetten. Han hämtar sin inspiration från den traditionella sången samt *Palestrina*. Lineär

stil omväxlar med ackordiska körrecitativ. Musiken är strängt diatonisk.

Den nyare tyska körlitteraturen är tämligen okänd hos oss. KR innehåller ej heller kompositioner av tyska modernister. Någon enstaka kör har utfört motetter av *Michelsen* och *Distler*. Däremot ha körkompositioner av representanter för den kyrkomusikaliska förnyelsen i de övriga nordiska länderna vunnit beaktande. De senaste häftena av KR innehålla motetter av svenskarna *Wikander* och *Thyrestam*, danskarna *Bangert* och *Emborg* samt norrmannen *Steenberg*.

Om vi sålunda sammanfatta det föregående, kunna vi konstatera, att urvalet hymner och motetter i KR från att i de första häftena ha omfattat körkoraler av Bach och kompositioner i sekelskiftets stil i senare häftena blivit allt mera förklassiskt betonat samt i de tvenne senaste berikats med verk i nysaklig anda, varjämte även motetter från den evangeliska kyrkomusikens guldålder beretts det utrymme dem rätteligen tillkommer.

Orgelmusiken i svensk-Finland har genomgått en liknande utveckling under den tid varom fråga är. Från den romantiskt betonade orgelfakturen övergick man till klassisk och förklassisk. Ett exempel därpå utgör ett koralvariationsverk i Pachelbelstil av *Sundberg*. Det är först under de allra senaste åren en ny orgelstil här arbetat sig fram. *Salonen* närmar sig i sina fria orgelkompositioner Regerstilen, om än satsen är betydligt tunnare än den regerska. I *Salonen*s koralvariationsverk stå förklassikerna och klassikerna som förebilder, varjämte även tyskt modernistiskt inflytande kan spåras. *Stenius* orgelfaktur förete liknande inflytanden som hans körstil. Det är inte en tillfällighet, att samtliga hans orgelkompositioner äro uppbyggda på motiv från den gregorianska sångens rika tonskatt. Stilen är sträng, nästan asketisk. Man letar fåfängt efter ett höjnings- eller sänkningstecken. Så genomgående diatonisk är satsen.

Det har redan tidigare framhållits att en värdesättning av nysakligheten måste anstå till dess denna stil trampat ut barnskorna och erhållit en viss stadga. Det är likaledes vanskligt att uttala sig om dess framtida utvecklingsmöjligheter. Teologin utövar ett visst, om inte direkt, så dock medelbart inflytande på den kyrkomusikaliska utvecklingen. Om den spirande nyortodoxi, som inom vissa kretsar av Sveriges kyrka, vunnit insteg, ytterligare vinner

terräng, kommer sannolikt den kyrkomusikaliska renässansen att i hög grad profitera därav. Man ville nästan våga påståendet att nya kyrkomusiken redan nu är mera ortodox än teologin.

Harald Andersén.

Ett tyskt breviarium från förra seklet.

Det kan för våra dagars tidegårdssträvare hava sitt intresse att något lära känna ett nästan sekel gammalt tyskt försök att skapa en ersättning för den medeltida tidegården, vilken den tyska reformationen i vissa fall delvis övertog oförändrad men hårt reducerad, i andra fall kraftigt omarbetade, men som dock ganska snart blev betydelslös i kyrkolivet.

År 1857 utgavo i Stuttgart tvenne »evangelisch-lutherische Pfar-
rer», såsom de titulera sig, i ett stort band, en bönbok, som de kallade: Evangelisches Brevier. Deras namn voro Georg Christian Dieffenbach i Schlitz och Christian Müller i Beerfelden. De ha knappast blivit ryktbara i kyrkohistorien som banbrytande på något område. Vi torde icke göra något större misstag, om vi sammanställa dem med 1800-talets tyska lutherrenässans, vilken hade stor förståelse för liturgiens krav och reformationstidens liturgiska arv.

Sitt arbete motivera de så: »Vår tid lider av en tuktlöshetens sjukdom. Subjektivt godtycke har mångenstädes trätt i stället för gammal helgad ordning. Det av Guds ande upplysta ögat möter överallt splittring och upplösning. Medvetandet att stå och handla i Guds eviga ordningar ha mångenstädes även de förlorat, som framför alla borde äga det.» Motiveringen är minst lika aktuell i våra dagar.

Detta breviarium innehåller böneordningen för en vecka och var dag får sin särskilda prägel delvis i anslutning till gammalkyrklig uppfattning. Söndagen talar om ämbetets gudomliga sändning och instiftelse, måndagen om dess härlighet och ansvar, tisdagen om prästerlig vandel, onsdagen, den gamla stationsdagen, talar om militia christiana och är en vaksamhetens dag och dag för veckopredikan. Torsdagen låter, kanske med tanke på nattvardens in-